

drs. Lucas F.M. van der Hoeven
Heuvel 20
5101 TD Dongen (N-B)
The Netherlands / Europe
+31(0)162 – 37 10 33 (voice mail) // - 32 (private)
06-42794892
<http://www.cbsm.nl> // @ lucas@cbsm.nl
Dongen, 27 december 2017.

Aan: alle gemeenteraadsleden van de Gemeente Dongen - 's
Gravenmoer

Waarom een beeld van Koos Aarts in de Gemeente Dongen?

Vanaf 2015 tot op heden, ben ik als inwoner van Dongen - in samenspraak met Dr. G. van Hooff en dhr. M. Koreman, e.a. - bezig geweest om de aandacht van gemeentebestuur en inwoners te vragen voor de voormalige inwoner - leerlooier, uitvinder en automobielpionier - Koos Aarts (1864 – 1929). Dat heeft geleid tot een concreet plan voor een beeld in de openbare ruimte.

1. Er bestaat in de openbare ruimte in Dongen slechts een beperkt aantal monumentale objecten die herinneren aan het belang van de lederindustrie. De meeste van de 50 tot 60 leder- en schoenfabrieken zijn afgebroken. Slechts een 15-tal gebouwen herinnert aan de meer dan 100 jaar waarin deze bedrijfstak voor welvaart en economische groei in Dongen heeft gezorgd.
2. Aandacht voor het verleden in de openbare ruimte zou middels monumentale vormgeving kunnen worden versterkt. Er bevinden zich slechts 7 beelden in Dongen, waarvan 2 op particulier terrein:
  - Jezusbeeld voor de St. Laurentius kerk (kerkelijk terrein).
  - Jezusbeeld bij de Kerkstraat (gemeentelijk monument).
  - Mariakapelletje in de Eindsestraat (gemeentelijk monument).
  - Broederbeeld op het Europaplein, onooglijk in de hoek van het plein verstopt.
  - GGZ-Breeburg: man op twee halve cirkels
  - 'Het Looiertje' op het Looiersplein (openbaar). Het is momenteel het enige openbare beeld dat verwijst naar de meer dan 150 jaar lederproductie in deze gemeente en mede de aanzet gaf tot de modernisering van Dongen.
  - Een beeld van dhr. Entrop in 's Gravenmoer. Maar dhr. Entrop was 'slechts' een medewerker van dhr. Aarts. Dit beeld is helaas in juni 2017 ontvreemd en niet meer terug gevonden.
3. Deze Gemeente wil het toerisme in Dongen bevorderen. Het Looiersplein is voor € 960.000,- vernieuwd. Blijkbaar zijn uitgaven voor de openbare ruimte nog steeds mogelijk.
4. Er is al een kant en klaar ontwerp voor een beeld, waarvan de monumentale vormgeving van een hoge artistieke kwaliteit is. Het dient alleen nog maar te worden afgegoten. Het borstbeeld is gemaakt door beeldend kunstenaar Maarten Koreman, zoon van de bekende Bredase beeldhouwer Hein Koreman (1921 -2012), die onder meer het beeld 'de Vlucht' (of 'De Trek') maakte (zie: https://nl.wikipedia.org/wiki/Hein_Koreman). Dit beeld dient als het oorlogsmonument 1940 in Park Valkenberg in Breda (geplaatst in 1957).
5. Mijn praktisch voorstel, dat ook tevens de meest eenvoudige gang van zaken is, is dat de Gemeente Dongen het beeld van Aarts aankoopt; een betrekkelijk bescheiden én eenmalige uitgave van € 12.318,-. (zie onderaan). De gemeente dient dan vervolgens nog zorg te dragen

voor een waardige plek voor aan te wijzen. Het lijkt erg omslachtig en onnodig kostenverhogend om een aparte stichting op te richten voor een incidentele aankoop.

6. Ter verduidelijking van bovenstaande, enige citaten uit de **Gemeente nota 'cultureel erfgoed'**:

**"Als je je verleden kent,
kun je aan de toekomst bouwen."**

*Theoloog - filosoof
S. Kierkegaard, 1813 - 1855*

"De gemeente Dongen wil haar identiteit en eigen karakter behouden en versterken. Cultureel erfgoed speelt hierin een belangrijke rol. Wij willen dat de geschiedenis van onze dorpskernen beleefd kan worden. Daarom beschermen wij monumenten en identiteitsbepalende objecten, zetten wij deze ontwikkelingsgericht in en **realiseren wij publieksgerichte activiteiten en visualisaties**".

"Betrokkenheid ontstaat niet zomaar. Niet iedereen is zich evenveel bewust van de geschiedenis van de eigen leefomgeving of is hierin geïnteresseerd. ***Meer kennis leidt vaak tot meer begrip en meer interesse in historie van de eigen omgeving. Participatie is een daaropvolgende stap om de samenleving bij cultureel erfgoed te betrekken. Samenwerken met en verbinding zoeken, mensen interesseren in cultureel erfgoed zal dit bevorderen. Door een onderwerp aansprekend te maken leggen we verbindingen tussen verleden, heden en toekomst.***

Het erfgoedbeleid maakt in de Programmabegroting deel uit van het programma 'Kunst en cultuur'. **In dit programma worden jaarlijks gelden gereserveerd voor uitvoering van het beleid.** De middelen voor instandhouding van monumenten (onderhoud- en restauratiesubsidie) worden jaarlijks vastgesteld en zijn voor 2016 begroot op € 25.000. Voor het nieuwe beleid zal geen begrotingswijziging nodig zijn. In de raadsvergadering van 20 februari 2014 is er een uitvoeringsbudget beschikbaar gesteld van € 36.500, bedoeld om ons monumentenbeleid te evalueren en actualiseren. Per 1 januari 2016 is er nog € 11.345,00 voor incidentele tegenvallers aanwezig in de Reserve Monumenten. Hierdoor is de speelruimte zeer beperkt en dit werkt negatief in op de instandhouding. Jaarlijks aan de hand van het uitvoeringsprogramma de noodzakelijke middelen in beeld brengen om uitvoering te kunnen geven aan het uitvoeringsprogramma. Indien financiële middelen nodig zijn wordt dat betrokken bij het begrotingsvoorbereiding/-voorstel aan de raad. De trend om ***cultuurhistorische informatie als inspiratiebron in te zetten voor het ontwerpen van een gebouw of gebied en bij het inrichten van de openbare ruimte, is op landelijk niveau al enige tijd geleden ingezet. In Dongen hebben we hier inmiddels de eerste stappen in gezet bij het plan 'De Hoogt' (uit de gemeente Dongen nota: <https://www.dongen.nl/over-dongen/dorp/cultureel-erfgoed.html>)***

**Koos Aarts : eerste Nederlandsche Automobiel Fabriek 'Neerlandia'
Standbeeld voor Dongense uitvinder en ondernemer?**

Een eeuw geleden woonde J.G. (Koos) Aarts (1864 – 1929), een vermaarde techniekpionier, in Dongen. Hij was lederproducent, maar vooral ook uitvinder. Aarts gebruikte als één van de eerste Dongenaren elektriciteit als krachtbron voor de lederfabricage. Al in 1899 fabriceerde hij auto's. Dat is slechts drie jaar nadat de eerste auto tot de Nederlandse wegen werd toegelaten. Onder leiding van Franse ingenieurs ging de Eerste Nederlandsche Automobielen Fabrik 'Neerlandia' van start. De werkplaats bevond zich waarschijnlijk naast zijn eigen bedrijf en woning "Villa Langendonk" aan de Donge. Daar bevond zich ook een omvangrijk laboratorium. In 1900 verwierf Aarts een rijvergunning voor een door hemzelf geproduceerde automobiel. Door onderlinge onenigheid zijn er slechts enkele voertuigen geproduceerd. Wel vervaardigde Aarts motoren in eigen beheer. Daarnaast richtte hij een "Maatschappij op tot Exploitatie van Automobielen in Nederland" op, die de eerste autobusdienst tussen Waspik, Dongen en het treinstation in Rijen verzorgde. Op 5 maart 1900 verkreeg deze Maatschappij toestemming voor het berijden van de Rijkswegen.

Na 1900 startte zijn medewerker Marinus Entrop (1874 – 1962) een eigen bedrijf dat fietsen produceerde in 's Gravenmoer. In 1909 produceerde Entrop vier zogenaamde Tricars: een kruising tussen een motorfiets en een auto. Deze wagens werden voor 1.700 gulden (nu: € 42.521) verkocht. Ook bouwde Entrop zo'n 1700 fietsen en één dubbeldekker op een vrachtwagenchassis. Hiermee begon hij een autobusdienst, maar er vond geen verdere voertuigenfabricage plaats. Waarschijnlijk waren zijn auto's veel te duur.

Naast de autofabricage was Aarts in 1897 betrokken bij het opzetten van een stoomtramlijn tussen Tilburg en Dongen. In datzelfde jaar was hij ook actief bij de lijm- en gelatinefabriek in Dongen. Daarvoor was hij als directeur van de 'Antonius Aarts lederfabriek', die hij vergroot. Zijn producten worden op de Internationale Tentoonstelling in Amsterdam met een gouden medaille onderscheiden in 1883. Er volgt een grootscheepse modernisering van het bedrijf: aanschaf van een stoominstallatie en de looierij wordt een lederfabriek. Als eerste Dongense fabriek produceert hij chroomleer en verkrijgt daarvoor in 1894 een gouden medaille op de Wereldtentoonstelling te Antwerpen.

Na 1900 was Koos Aarts de grondlegger van 'The General Carbonalpha Company', dat een nieuw procedé voor de watergasproductie ontwikkelde. Dit werd onder meer in Amsterdam toegepast.

Koos Aarts probeert een particuliere openbare elektriciteitsvoorziening in Dongen tot stand te brengen. Dat zou dan de eerste in Nederland zijn geweest, maar door gebrek aan steun vanuit de gemeenteraad, ziet Aarts van de onderneming af. In 1897 installeert Aarts wel elektriciteit in zijn eigen bedrijf, dat hij in 1897 ook nog uitbreidt met een lijm- en Gelatinefabriek. Ook richt Aarts een eigen chemisch-technisch laboratorium – het Privaat Instituut voor Technologie - op, een van de eerste particuliere instellingen op dit gebied in Nederland. Aarts was onder meer secretaris van de Dongense 'Vereniging van Leder Industrielen', jarenlang raadslid in Dongen en actief betrokken bij de bouw van de huidige 'Laurentius kerk'.

Koos Aarts was een ondernemer, afkomstig uit een traditionele bedrijfstak, die vervolgens eerst met de introductie van nieuwe technieken in de eigen omgeving aan de slag gaat en tot slot zelf een actieve rol bij de techniekontwikkeling speelt. In zijn onderzoeken en vindingen richt hij zich minder op de direct-praktische haalbaarheid.

Aarts ligt begraven naast de Calvarieberg op de oude begraafplaats in Dongen. Een verzoek tot het oprichten van een monument ter herinnering aan deze autopionier ligt al vele maanden voor bij het College van Burgemeester en Wethouders in Dongen. Ook is er reeds een borstbeeld gemaakt door beeldhouwer Maarten Koreman uit Breda. De kosten van een monument voor Koos Aarts bedragen 13.000 Euro. Met zo'n monument wordt het ondernemerschap in Dongen duurzaam op de toeristische kaart gezet. Dat is waarschijnlijk heel wel wat voordeliger dan de kosten die de Gemeente Dongen in juni stak in het éénmalige fullcolour blad 'Toeristisch Langstraat 2016'.

Lucas van der Hoeven – initiatiefnemer

LITERATUUR

* <http://www.thuisinbrabant.nl/personen/a/aarts,-koos>

* <http://www.conam.info/historie/fabrikanten-autos-en-motorfietsen/fabrikanten-beschrijvingen/255-aarts-neerlandia>

* <https://www.bhic.nl/ontdekken/verhalen/de-eerste-automobilisten-van-dongen>

* <http://optimaal.dongenhomeSpot.nl/#post2224>

* J. Brouwers, e.a. (red.) Brabantse biografieën deel 6 (Heeswijk 2003); p. 30 – 35.

Begroting borstbeeld Koos Aarts, eerste autobouwer van Nederland.

Honorarium Maarten Koreman	€ 5.000,=	
BTW 6%	300,=	
	-----	€ 5.300,=
Sokkel en fundering, plaatsen	€ 2.200,=	
Tekst; uitgehakt of bronzen letter	1.800,=	
Plus minus 50 lettertekens	-----	
	€ 4.000,=	
BTW 21 %	840,=	
	-----	€ 4.840,=
Bronsgieter	€ 1.800,=	
BTW 21 %	378,=	
	-----	€ 2.178,=
Totaal		€ 12.318,=

Het ontwerp van sokkel en tekst neem ik zelf ter hand, tekst wordt aangeleverd.
Maarten Koreman,
Achterom 4,
4811 LT Breda (tel. 06 41420431) // E-mail: galerieecker@home.nl

=====